

KREATIV YONDASHUV ASOSIDA TALABALARINING NUTQI VA TAFAKKURINI RIVOJLANTIRISHNING ILMIIY-NAZARIY ASOSLARI

**Asaka pedagogika kollej o’qituvchisi
Isaqova Barno Qodirovna**

Annotatsiya: kreativ yondashuv asosida ta’lim muassasalari talabalarining nutqi va tafakkurini rivojlantirish jarayonini modernizatsiyalashning afzalliklari va imkoniyatlari, talabalarining nutqi va tafakkurini rivojlantirishning pedagogik-psixologik asoslari va xorijiy mamlakatlar tajribasi, talabalarining nutqi va tafakkurini rivojlantirishning pedagogik mazmuni va amaliyotdagi ahvoli ilmiy-nazariy jihatdan yoritib berilgan.

Kalit so’zlar: kreativ yondashuv, o’quv-tarbiya, faoliyat, implemintasiya, pedagogik kreativlik, kreativ kompetentlik, intellekt

Kuzatishlarimizga tayanib aytishimiz mumkin, o’quv-tarbiyaviy faoliyat guruhning kundalik ish tartibiga tayanadi va unda pedagog tomonidan rejalashtirilgan kundalik harakatlar, bolalar o’yinlari, bo’sh vaqt va o’quv-tarbiyaviy faoliyat turlari navbatma-navbat amalga oshiriladi.

Shundan kelib chiqib aytishimiz mumkin, kreativ yondashuv asosida talabalarining nutqi va tafakkurini rivojlantirishning muhim jihatlari bizning nazarimizda quyidagilarni o’z ichiga oladi:

o’quv-tarbiyaviy faoliyatni rejalashtirishda ta’lim sharoitlariga bog’liq holda integrasiya, xilma-xillik va moslashuvchanlik mexanizmlari mazmunini motivasion, zamonaviy universal ta’lim, integrasion yondashuv, xalqaro hamkorlik tamoyillari asosida optimallashtirishning ilmiy-amaliy asoslarini aniqlash;

xalqaro me’yorlar va davlat talablarini implemintasiya qilish asosida integrasiyalashtirilgan zamonaviy axborot ta’lim bazasini ishlab chiqish;

o’quv faoliyati jarayonlariga zamonaviy ta’lim dasturlari va innovasion texnologiyalarni tatbiq etish orqali o’quv-metodik resurslarning samaradorligini aniqlash;

o’quv faoliyati natijalariga ko’ra oliy ta’lim muassasalari talabalarining bilim, malaka va ko’nikmalarining sifat va samaradorligini innovasion baholash tizimini aniqlash.

Mavzu mohiyatidan kelib chiqib aytish joizki, bugungi kunda pedagogik atamalar lug’atida “kreativ”, “pedagogik kreativlik”, “kreativ qobiliyatlar”, “kreativ kompetentlik” terminlarini juda ko’p uchramiz. Xo’sh talabalarining nutqi va tafakkurini rivojlantirishda kreativ yondashuvning o’rni qanday? Buning zaruriyati nimada? Mazkur savollarga javob berishdan oldin “kreativ”, “pedagogik kreativlik”, “kreativ qobiliyatlar”, “kreativ kompetentlik” terminlariga to’xtalib o’tsak. Ilmiy adabiyotlarda “kreativlik” hamda “kreativ kompetentlik” tushunchalari qo’llaniladi.

Kreativlik (lot. «creare»; ingl. creativity- «yaratish», «bunyod qilish») – bu ijodiy qobiliyatlik darajasi, shaxsning barqaror sifati hisoblanadigan ijod qilishga bo’lgan qobiliyati bo’lib, u kreativ tafakkur bilan bog’liq. Kreativ tafakkur – bu shaxsning o’z oldida turgan vazifalarini nostandart hal etish hamda o’z maqsadlariga erishishning yangi, yanada samaraliroq yo’llarini topish qobiliyatidir. Ya’ni kreativlik asosan boshqalarga o’xshamagan g’oyalarni o’ylab topish, an’ana tusiga kirib qolgan fikrlashdan qochish hamda muammoli vaziyatlarni tez hamda samarali hal etish yo’llarini bilish hisoblanadi. Kreativlik insondagi ijodkorlik qobiliyatini shakllantirish va rivojlantirishga asos yaratadigan individual sifatlarining hamda fikrlash qobiliyatlarining birligidan iborat bo’ladi.

Kreativ kompetentlik (ing. «create» yaratuvchanlik, ijodkorlik). Kompetentlikning bu turi pedagogning yangilik yaratish, ijodkorlik va tashkil etish singari ko’nikmalarga ega

bo’lishi bilan bog’liq. Kreativlik faqatgina yangi g’oyalarni yaratish uchungina emas, balki shaxsning turmush tarzi va ma’naviyatini yuksaltirish uchun ham katta ahamiyatga ega.

Adabiyotlar tahlili asosida aytishimiz mumkinki, kreativlik termini Angliya-Amerika psixologiyasida 60-yillarda paydo bo’lib, bunda kreativlikning intellekt bilan bog’liqligi masalalari hamda kreativlikning psixologik jihatlari va uning har bir shaxsning individual o’ziga xos xususiyatlariga bog’liqligi o’rganilgan. M.N.Gnatko kreativlikning mexanizmlarini ikkita turga ajratib tahlil qilgan. Bular:

aotensial kreativlik – bu kreativlikning zaruriy sharti bo’lib, qanday sharoit bo’lmasin pedagoglarning kreativlikga tayyor turishi, shuning natijasida o’z g’oyalarini amalga oshirishidir.

faoliyatdagikreativlik – bumuayyanbirsohadagikreativlikhisoblanadi.

Kreativlik pedagoglarda o’z-o’zidan paydo bo’lib qolmaydi. Gnoseologik, aksiologik va kreativ texnologiyalar (ta’limning texnologik vositalari)ni faol ravishda ta’lim jarayonida qo’llash kreativlik potensialini rivojlantirib borishga zamin yaratadi. Bu esa, davrning ijtimoiy talabi bo’lib, pedagogik faoliyatni samarali tashkil etish jamiyat taraqqiyoti bilan hamnafas tarzda pedagoglardan o’z ustida ishlashini, o’zini kreativ boyitib borishini, ilm-fanning yutuqlaridan boxabar bo’lib, ularni o’z faoliyatiga singdirib borishini talab etadi.

B.X.Xodjayevning ilmiy izlanishlarida “pedagoglar innovasion yangiliklarni o’zining faoliyatida faol, ijodkorlik bilan qo’llay olish, o’zining mualliflik g’oyalariga ega bo’lish hamda turli pedagogik vaziyatlarda ijobiy yechimlarni evristik yo’l topa olish qobiliyatlari bilan bog’liq bo’lgan kreativ kompetentlikga ega bo’lishni talab etadi” degan fikrni ilgari suradi.

Axloqiy tushunchalarni rivojlantirish masalalariga to’xtalib, axloqiy tushunchalar manbai bo’lib ularning ta’lim-tarbiyasi bilan shug’ullanayotgan kattalar, shuningdek, tengdoshlari, badiiy asarlarning qahramonlari ham bo’lishi mumkin degan fikrni ilgari suradi.

G.A.Berdaliyeva tadqiqotlarida talabaning rivojlanish jarayonida ajdodlar tomonidan yaratilgan narsa va hodisalar, olam sir-sinoatlari bilan alohida munosabatga kirishish jarayonida nutq madaniyati shakllana borishini, T.T.Shoyardonov, Sh.S.Sharipov, R.G.Isyanovlar kreativ yondashuvni pedagogik faoliyat (ta’lim-tarbiya jarayonining) samaradorligini oshirish, kasbiy faoliyati monitoringini tashkil etishning muhim omili sifatida talqin etishadi.

Kreativ potensialni ko’tarish ideal kreativ kompetentlikga erishishning ilk qadami hisoblanadi. Kreativlik potentsiali o’zgarib turadigan jarayon bo’lib bo’lajak pedagoglarning kreativlik potensialini rivojlantirib borish davrning ijtimoiy talabi bo’lib boraveradi. Chunki uzluksiz ta’lim tizimining bir bo’g’ini hisoblangan ta’lim muassasalarida faoliyat yuritayotgan pedagog, pedagogik faoliyatni samarali tashkil etish jamiyat taraqqiyoti bilan hamnafas tarzda pedagoglardan o’z ustida ishlashini, o’zini kreativ boyitib borishini, ilm-fanning yutuqlaridan boxabar bo’lib, ularni o’z faoliyatiga qo’llashni talab etadi. Kreativ yondashuv asosida ta’lim muassasalari talabalari nutqi va tafakkurini rivojlantirish pedagogdan yuksak pedagogik mahorat hamda ta’lim jarayoniga nisbatan yangicha yondashuvni talab etadi.

Bo’lajak pedagoglar o’z sohasi, kasbi bo’yicha raqobatbardosh bo’lishi uchun zarur bo’lgan tayanch kreativ kompetensiyalarga ega bo’lishi lozim. Fikrimizcha, har bir o’qituvchi kasbiga sadoqat bilan yondashgan holda:

- intellektual-ijodiy tashabbuslar ko’rsatishi;
- kasbiy bilimlarining kengligi va teranligi;
- intellektual qobiliyatlarga ega bo’lishi;
- turli ziddiyatlarga tayyor turishi;

“Oliy ta’lim muassasalarida ta’lim, fan, innovatsiya va ilmiy tadqiqotlarning salmoqli natijalari: muammo va yechimlar” mavzusida Respublika ilmiy anjuman to’plam materiallari 2024-yil 19-aprel kun.

- ijodiy g‘oyalarni ilgari surish va ularga tanqidiy munosabatlar bildira olish;
- yangiliklarga intilish;
- o‘zining tajribalarini boshqalarning tajribalari bilan taqqoslagan holda o‘zining imkoniyatlari, kamchiliklari va muvaffaqiyatlarini anglab yetishi;
- o‘zidagi kreativ jihatlarni anglay olishi;
- o‘zini ko‘rsata olishi, yangiliklarni amaliyotga olib kirishga tayyor turishi.

har bir bo‘lajak pedagoglar nutqi va tafakkurini rivojlantirish jarayonini loyihalashda ta’lim strategiyalardan o‘zi uchun maqbulini tanlashi mumkin. (Strategiyalardan birining tanlanishi pedagogning kasbiy tayyorgarligi, shaxsiy qiziqishlari, shuningdek, mavjud hayotiy vaziyatlarga bog‘liq).

Pedagogik ta’limda kreativ kompetensiyalarga asoslangan yondashuvni amalga oshirish uning asosiy maqsadiga erishishiga ko‘maklashadi, bu esa bolalarni pedagogik qo‘llab-quvvatlash orqali ularning yashirin aqliy qobiliyatlari (zukkolik, nutqiy ravonlik va mantiqiy fikrlash)ni namoyon qilish imkoniyatlarini rivojlantirishga yordam beradi.

Pedagog adabiyotlarni va bir qator pedagog, psixolog olimlarimizning ilmiy izlanishlarini mushohada qilib, mazkur tadqiqot ishida o‘z ishchi ta’rifimiz qabul qilindi: “Kreativ yondashuv asosida ta’lim muassasalari talabalari nutqi va tafakkurini rivojlantirish mahsuldorlik, ya’ni ishlab chiqilgan yangiliklarning kreativligi darslarda aniq maqsad va vazifalarini belgilagan holda o‘z bilimi, hayotiy tajribasi, imkoniyati doirasida turli yo‘l va usullardan foydalanib kreativ va ijodiy fikrlash, mushohada yuritishga yo‘naltirilgan pedagogik faoliyatdir”.

ADABIYOTLAR:

1. childpictures.ru/dlya-sadika.html.
2. <https://kun.uz/news/2017/12/13/fotoreportaz-surhondare-manzaralari>
3. <https://kun.uz/.../mirzиеev-maktabgaca-talim-tizimi-хакида...>
4. <https://kun.uz/.../maktabgaca-talim-vazirligida-korea-modeli-..>